

แนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมสานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงคราม

The Guidelines for the Development of an Activity Set for Coconut Leaf Weaving to Bridge the Age Gap of Baanrimklong Homestay Community, Samut Songkhram Province

พชร วงชัยวรรณ^{1*} ณัฐนิชา มณีพฤกษ์² และอินทิรา พรหมพันธุ์³
Pachara Wongchaiwan^{1*} Natnicha Maneephruet²
and Intira Phrompan³

บทคัดย่อ

ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายไปด้วยภูมิปัญญาจากการใช้ประโยชน์ของมะพร้าวตั้งแต่รากสู่ปลายยอด และหนึ่งในนั้นคือการจักสานใบมะพร้าวที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นนำมาสร้างเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในรูปแบบต่าง ๆ จากแนวโน้มในปัจจุบันผู้คนนิยมทำกิจกรรมศิลปะและงานประดิษฐ์เพิ่มสูงขึ้น โดยการทำกิจกรรมศิลปะจะช่วยทำให้เกิดความผ่อนคลายและส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกร่วมกัน เป็นหนึ่งในแนวทางที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างวัยซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมสานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย ของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ โดยผู้เขียนได้ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนผ่าน SWOT Analysis การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อชุมชน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย รวมไปถึงกระบวนการและนำเสนอต้นแบบของชุดกิจกรรม เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อยอดภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าในเชิงพาณิชย์และคุณค่าทางใจผ่านการปฏิบัติกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งนับว่าเป็นชุดกิจกรรมเชิงนวัตกรรมที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในยุควิถีใหม่ต่อไป

คำสำคัญ : ชุดกิจกรรม การสานใบมะพร้าว กิจกรรมสานสัมพันธ์ ช่องว่างระหว่างวัย บ้านริมคลองโฮมสเตย์

^{1*} สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Division of Art Education, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail : pachara@aru.ac.th

² สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Division of Art Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail : nat_nicha.mnp@hotmail.com

³ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Division of Art Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail : intira.p@chula.ac.th

*Corresponding author

Abstract

Baanrimklong Homestay is one of various local wisdom communities in Samut Songkhram province. This community has implemented all of coconut part from the root to tip yields for weaving coconut leaves. It has performed the wisdom of using local resources to create several products. According to current trends, the popularity of arts and crafts has constantly increased. Besides, one strategy to lessen the age gap, which is currently considered a severe concern, is to engage in art-related activities that serve to promote relaxation and develop healthy interactions. Consequently, the primary objective of this article was to provide guidelines for the development of an activity set for coconut leaf weaving to bridge the age gap among Baanrimklong Homestay community. Guidelines for analyzing the community's potential have been studied via SWOT analysis, activity set development for the community, activity organization to improve intergenerational connections, the process, and demonstration of the activity set prototype, to gain a body of knowledge which can be applied to expand local wisdom. The resources have been created by the commercial and sentimental value throughout participatory activities. This article has considered an innovative set which supported the creative tourism in new normal era.

Keyword: Activity Set, Coconut Leaf Weaving, Relationship Building Activities, Age Gap, Baanrimklong Homestay

วันที่รับบทความ: 29 สิงหาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ: 31 ตุลาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 06 พฤศจิกายน 2566

1. บทนำ

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มุ่งพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนด้วยการใช้จุดแข็งของทรัพยากรชีวภาพ ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่นำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการนำไปสู่การกระจายแหล่งท่องเที่ยวสู่เมืองรอง (กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562) ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนเก่าแก่ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวสวนมะพร้าวริมคลองผีหลอกแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง ด้วยความที่คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าที่ตนเองมี ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมในการประกอบอาชีพชาวสวนมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ลำต้นสู่ปลายยอด ดังนั้น ชุมชนจึงได้นำเอาจุดแข็งของมะพร้าวไปต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการจัดฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชน เช่น ฐานผ้าผ้ามัดย้อมจากบาเบพร้าว ฐานกิจกรรมทำน้ำตาลมะพร้าว ฐานกิจกรรมทำขนมไทยจากมะพร้าว และฐานกิจกรรมจักสานใบมะพร้าว ซึ่งฐานกิจกรรมจักสานนี้ถือเป็นกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาที่บ้านริมคลองโฮมสเตย์

หัตถกรรมจักสานจากใบมะพร้าว จัดเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาที่สำคัญของชุมชนบ้านริมคลอง ที่มีการนำวัสดุในชุมชนอย่างใบมะพร้าวที่มีความเงา สามารถคงรูปอยู่ได้นานและมีต้นทุนที่ต่ำ นำมาต่อยอดเพื่อเพิ่มคุณค่าและสร้างมูลค่าผ่านกิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า กิจกรรมจักสานมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเฉพาะในกลุ่มของผู้สูงอายุเป็นหลัก เนื่องจากมีกระบวนการทำที่ซับซ้อนยากต่อการปฏิบัติและสืบทอด นอกจากนี้รูปแบบของผลงาน

ยังไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เนื่องจากขาดความเข้าใจในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับ บุญเรือง สมประสบ (2556) กล่าวว่า การจักสานมีเทคนิคและวิธีการทำที่ยุ่งยากสลับซับซ้อนสิ้นเปลืองเวลา ส่งผลทำให้ ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่ ดังนั้น จึงควรรหาแนวทางในการส่งเสริมให้หัตถกรรม จักสานจากใบมะพร้าวสามารถ เรียนรู้และปฏิบัติได้ง่ายสำหรับทุกช่วงวัย มีรูปแบบที่ทันสมัยสามารถนำไปใช้ได้จริง มากไปกว่านั้นคือ เกิดการถ่ายทอด ภูมิปัญญาระหว่างช่วงวัยและเสริมสร้างความเข้าใจผ่านการทำงานร่วมกัน และอย่างที่ทราบกันว่าปัจจุบันสังคมไทยได้ ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ทำให้โอกาสในการใช้ชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและช่วงวัย อื่นเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในครอบครัว สถานที่ทำงาน หรือสังคมอื่น ๆ แต่ทว่าปัจจุบันกลับพบปัญหาช่องว่างระหว่างวัยเพิ่มสูงขึ้น ดังแสดงจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ.2554 พบว่า คนรุ่นใหม่มีทัศนคติเชิงบวกกับผู้สูงอายุลดลง จากร้อยละ 62 เหลือเพียงร้อยละ 57 (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2561) ซึ่งทัศนคติและความคิดที่แตกต่างระหว่างช่วงวัยสามารถนำมาสู่ ปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาในครอบครัว ภาวะซึมเศร้า หรือการทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้น โดยปัญหาเหล่านี้ สามารถกลุกลามเป็นปัญหาสังคมต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า กิจกรรมศิลปะประดิษฐ์เป็นหนึ่งในแนวทางที่ช่วยสาน สัมพันธ์และลดช่องว่างระหว่างวัยได้ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะสามารถส่งเสริมทัศนคติเชิงบวกระหว่างผู้สูงอายุและ เยาวชน ผ่านการใช้จิตใจและประสาทสัมผัสในการทำกิจกรรมร่วมกัน (Paglia, 2017) นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างสัมพันธ์ อันดีภายในสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2542)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดกิจกรรม ท่องเที่ยวและ กิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ส่งผลทำให้รายได้ของคนในชุมชนลดลง ขณะเดียวกันได้เกิดกระแสการทำกิจกรรม ศิลปะหรืองานประดิษฐ์แบบ DIY ซึ่งเป็นที่นิยมเพิ่มขึ้นในยุคหลังโควิด ดังนั้น จากสภาพปัญหาและประเด็นสำคัญที่ได้ นำเสนอมาทั้งหมดนี้ จึงเป็นที่มาของแนวทางการพัฒนา “ชุดกิจกรรมสานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย” สำหรับชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อเป็นชุดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างระหว่าง วัยผ่านการทำงานร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรในท้องถิ่นในรูปแบบผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรม ที่คนใน ชุมชนสามารถผลิตจำหน่ายหรือนำไปปฏิบัติได้อย่างยืดหยุ่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ถือเป็นแนวทางการ “ต่อยอด เพิ่มคุณค่า หาดูต่าง” สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งจะนำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ต่อไป

2. ศักยภาพแห่งชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ตำบลบ้านปรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่สะท้อนวิถีชีวิต ชาวสวนมะพร้าวที่ตั้งอยู่ริมคลองผีหลอกแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง เต็มไปด้วยด้วยความหลากหลายของทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ไม่ว่า จะเป็น วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา หรือศิลปะพื้นบ้านต่าง ๆ (กิตติ เอกแก้วนาคชัย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2564) ทั้งนี้ ในปัจจุบันเกิดกระแสการโหยหาอดีต (nostalgia) ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ให้นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสหรือย้อนกลับ ไปหาประสบการณ์ในอดีตที่เคยมีมาก่อน (สกวรัตน์ บุญวรรณ และคณะ, 2561) จากกระแสแนวโน้มและความพร้อม ของทรัพยากรในพื้นที่ ส่งผลให้คนในชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญของทุนวัฒนธรรมในท้องถิ่นตน นำมาสู่ การร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์พร้อมทั้งที่พักแบบครบวงจร เพื่อเป็นการสร้างงานสร้าง อาชีพให้กับคนในชุมชนและมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีการรวบรวมและรื้อฟื้นเอกลักษณ์ ท้องถิ่นของ ชาวสวนมะพร้าวริมคลองให้ย้อนคืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งมีการชูจุดขายของพื้นที่ คือ พืชท้องถิ่นที่สำคัญอย่าง “มะพร้าว” ซึ่งมีพื้นที่การปลูกกว่า 11,536 ไร่ ใน 3 อำเภอ ผลผลิต 11,907 กก./ไร่/ปี (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) ดังนั้น ชุมชนจึงมีการนำวัสดุจากต้นมะพร้าวมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เรียกได้ว่าเป็นการนำเอาต้น มะพร้าวมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ตั้งแต่ใบมะพร้าวที่นำมาสานเป็น ตะกร้า หมวก หรือใช้ขี้ผึ้งหลังคา จันทน์หรือดอก มะพร้าวที่นำมาทำน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งถือเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของชุมชนบ้านริมคลอง หรือแม้กระทั่งกาบมะพร้าวที่ สามารถนำมาต้มทำผ้าฝ้ายอมจากธรรมชาติได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีฐานการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชน เช่น ฐานการเรียนรู้การจักสานทางมะพร้าว ฐานการเรียนรู้การทำผ้าฝ้ายอม ฐานการเรียนรู้การทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น จากการลงพื้นที่ศึกษาทรัพยากรตลอดจนทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านต่าง ๆ

ที่สามารถนำไปต่อยอดจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าได้ โดยหลังจากที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนแล้ว ผู้เขียนได้นำหลักการวิเคราะห์ SWOT Analysis เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนเพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส หรืออุปสรรคของชุมชน เนื่องจากผลจากการวิเคราะห์ SWOT สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนด ทิศทางของการออกแบบ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และตอบสนองความพึงพอใจได้อย่างสมบูรณ์ (ปานฉิภา อินทรคง, 2560) สามารถนำเสนอรายละเอียดการวิเคราะห์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT Analysis ของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. บ้านริมคลองโฮมสเตย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ 2. บ้านริมคลองโฮมสเตย์มีศูนย์การเรียนรู้จากทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน 3. มีวัฒนธรรมทางประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น การทอดกฐินทางน้ำ เป็นต้น 4. บ้านริมคลองโฮมสเตย์เป็นแหล่งเพาะพันธุ์หอยที่สมบูรณ์ที่สุดในจังหวัดสมุทรสงคราม 5. ผู้คนในชุมชนเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว 6. มีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ 7. มีฐานการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ให้นักท่องเที่ยวและที่โดดเด่น คือ ฐานการจักสาน	1. การประชาสัมพันธ์ของชุมชนยังไม่หลากหลาย และรูปแบบของสื่อยังไม่ดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้ 2. คนในชุมชนยังขาดทักษะการใช้งานเทคโนโลยี 3. บริเวณชุมชนไม่มีป้ายบอกสถานที่ที่ชัดเจน 4. การจัดการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบแบบแผนเท่าที่ควร 5. เน้นเฉพาะกิจกรรมที่ทำได้เฉพาะภายในพื้นที่ จึงไม่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวที่ต้องการเที่ยวแต่ไม่สามารถมายังชุมชนได้ 6. ฐานกิจกรรมจักสานไม่สามารถปฏิบัติได้ทุกวัย เนื่องจาก มีรูปแบบที่ซับซ้อน ต้องใช้เวลาในการปฏิบัติมาก
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
1. จังหวัดได้รับคัดเลือกจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้เป็น 1 ใน 12 “เมืองต้องห้ามพลาด” 2. ปัจจุบันเกิดกระแสท่องเที่ยวถิ่นนิยม ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวหวัดจากการท่องเที่ยวธรรมชาติเชิงชุมชนมากขึ้น 3. ภาครัฐมีการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชน 4. มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาส่งเสริมทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้ของชุมชนเพิ่มมากขึ้น 5. ชุมชนมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ได้รับรางวัลกนิรจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 6. เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้มีองค์กร และชุมชนอื่นสนใจเข้ามาศึกษา ดูงานอย่างต่อเนื่อง	1. สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ทำให้เกิดข้อจำกัดในการลงพื้นที่ 2. มีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณโดยรอบชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดคู่แข่งทางธุรกิจ 3. ในจังหวัดเกิดแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใกล้เคียงกันหลายชุมชน 4. ปัจจัยทางธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การหนุนสูงของน้ำทะเลริมฝั่ง 5. เป็นเส้นทางผ่านไปยังจังหวัดที่ได้รับความนิยมในการท่องเที่ยว เช่น เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ 6. กลุ่มคนรุ่นใหม่นิยมออกไปทำงานในเมือง ดังนั้นจึงขาดผู้สานต่อภูมิปัญญาและการประกอบอาชีพในชุมชน

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ข้างต้น พบว่า ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์มีจุดแข็งเกี่ยวกับวิถีชีวิต ชาวสวนมะพร้าวริมคลองฝึลหอก มีความได้เปรียบคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ที่สามารถนำทรัพยากร หรือภูมิปัญญาในชุมชนมาจัดเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ สอดคล้องกับสุชาติดา คุ่มสลด และน้ำผึ้ง ไชว์พันธ์ (2563) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์ที่มีผลต่อการตัดสินใจมาเที่ยวในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ คือ อัตลักษณ์ ด้านวิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต โดยมีฐานกิจกรรมที่โดดเด่นอย่างฐาน จักสานจากใบมะพร้าว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน พบว่า ฐานนี้มีกระบวนการทำที่ใช้เวลานานและมีความซับซ้อน ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะไม่สามารถ เรียนรู้และปฏิบัติได้ ประกอบกับรูปแบบของผลงานที่ไม่สอดคล้องกับรูปแบบของคนรุ่นใหม่จึงไม่ได้ถูกนำไปใช้งานจริง ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ฐานการเรียนรู้ของชุมชนในปัจจุบันสามารถทำกิจกรรมได้เฉพาะภายในพื้นที่ชุมชนเท่านั้น ซึ่งเมื่อต้นปี พ.ศ.2563 ที่ผ่านมา จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ภาครัฐได้มีมาตรการเว้นระยะห่าง ทางสังคม ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถลงมาท่องเที่ยวและปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการนำจุดแข็ง และโอกาสของชุมชนมาต่อยอดในการแก้ไขปัญหาที่กล่าวมานี้ จึงนำมาสู่แนวทางในการพัฒนาชุดกิจกรรมฐานใบมะพร้าว ฐานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย สำหรับชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการนำวิถีชีวิต ภูมิปัญญาดั้งเดิมในชุมชนนำมา จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวในวัยต่าง ๆ ได้เกิด Quality time หรือเวลาแห่งความสุขร่วมกัน เกิดการเรียนรู้และ เห็นคุณค่าในศาสตร์และศิลป์ของชุมชนผ่านการปฏิบัติ และสามารถใช้เป็นผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกและเป็นสื่อ ในการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนได้อย่างยืดหยุ่นในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. แนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อชุมชน

จากการศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ พบว่า ในแต่ละสถานที่ที่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะปฏิบัติอย่างง่าย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เอกลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน จนนำไปสู่การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกับคนในท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมประดิษฐ์โคมะเต้าของศูนย์การเรียนรู้บ้านโคก คำ กิจกรรมจักสานบ้านตำบ จังหวัดน่าน หรือกิจกรรมปั้นดินและเขียนลายสังโลก จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี กิจกรรมแต่ละแห่งสามารถปฏิบัติได้เฉพาะภายในพื้นที่เท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวในยุควิถีใหม่ เนื่องในปัจจุบันแนวโน้มที่ผู้คนนิยมทำกิจกรรมศิลปะและงานประดิษฐ์เพิ่มสูงขึ้น (สุชาติ อิมสำราญ และคณะ, 2564) จึงนับเป็นโอกาสในการต่อยอดศิลปะพื้นบ้านในรูปแบบของชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีความสนใจ

การพัฒนาชุดกิจกรรมควรประกอบด้วยกิจกรรมทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงแนวทางการคิด ไปสู่ประสบการณ์ กระตุ้นการรับรู้และจินตนาการ ซึ่งทำให้เกิดการเห็นคุณค่าและเข้าใจเกี่ยวกับผลงานที่ตนเองสร้างขึ้น (ธิดิ พฤษชัยอุดม, 2560) โดยชุดกิจกรรมมีลักษณะเป็นการนำเอาสื่อการสอนที่หลากหลายมาพัฒนาให้มีความสมบูรณ์และ สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างครอบคลุม นำไปสู่การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามจุดประสงค์ ที่ตั้งไว้ (วาสนา พรหมสุรินทร์, 2540) สอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537) ได้กล่าวว่า ชุดกิจกรรมเป็นสื่อการเรียนรู้ ในรูปแบบผสมผสานที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่ต้องการสอน โดยลักษณะรายวิชา ชื่อเรื่อง และจุดประสงค์ต้องมีความ สอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในด้านองค์ประกอบของชุดกิจกรรมควรมีจุดประสงค์ ปลายทางที่ชัดเจน โดยจะต้องสามารถระบุได้ว่าภายหลังการใช้ชุดกิจกรรมแล้วผู้เรียนจะได้อะไรจากการทำกิจกรรม มีคำชี้แจง ในการใช้งาน เนื้อหา ลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ และในกรณีที่ทำเป็นชุดต้องมียุ่มือในการอธิบายวิธีการหรือเงื่อนไขในการใช้ชุด กิจกรรม (ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี, 2545) สอดคล้องกับ วิทยา วาโย และคณะ (2563) ที่ได้กล่าวว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ 1. หลักการและเหตุผล 2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ 4. คู่มือ การใช้ 5. เนื้อหาของชุดการเรียนรู้ 6. สื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้และแบบประเมินผล

สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมว่าเป็นนวัตกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะแบบผสมผสานสามารถ นำไปใช้เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในรูปแบบทฤษฎีและปฏิบัติตามจุดประสงค์ ที่ตั้งไว้ โดยแนวทางในการพัฒนาชุดกิจกรรมควรคำนึงถึง 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1. กำหนดหัวข้อหรืออิมหลักของชุด

กิจกรรม 2. กำหนดวัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรม 3. เนื้อหาและลำดับกระบวนการเรียนรู้ 4. สื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ และ 5. คู่มือการใช้งานชุดกิจกรรม ดังนั้น การพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อชุมชนจึงควรประยุกต์องค์ความรู้ในท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ โดยออกแบบกิจกรรมให้ได้มีส่วนร่วมในการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

4. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย

ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ทำให้สมาชิกในบริบทสังคมต่าง ๆ มีความหลากหลายทางวัยเพิ่มขึ้น เริ่มตั้งแต่ภายในครอบครัวที่ประกอบด้วยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงานและผู้สูงอายุ ขยายไปสู่สถานที่ทำงานหรือสังคมภายนอกต่อไป และด้วยความแตกต่างของหลักคิดและทัศนคติที่แตกต่างกันของแต่ละวัย อาจจะนำมาสู่ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) ตามมา (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสุขภาพ, 2565) ดังนั้น จึงนำมาสู่การหาแนวทางในการสานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัยเพื่อยับยั้งสภาพปัญหาที่กล่าวมานี้ โดยนัยการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาและทำการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย โดยเฉพาะวัยเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ ในรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ต่อกัน ดังนี้ Tham and Pussayapibul (2012) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งเปิดสมัครให้นักเรียนได้มาเป็นอาสาสมัครจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ดนตรี ศิลปะ งานฝีมือ เทคโนโลยี มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบช่วยกันทำงานหรือทำภารกิจร่วมกันกับผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับ Sugi (2009) ได้ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย โดยใช้ชุมชนและแหล่งการเรียนรู้เป็นฐานในการจัดกิจกรรม มีการใช้กิจกรรมการปลูกต้นไม้ ทำอาหาร การวาดภาพระบายสี ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ เด็ก คนในชุมชน จนนำไปสู่การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย นอกจากนี้ ในประเทศไต้หวันได้มีการจัดกิจกรรม History Alive Project จัดโดย Yang (2013) เพื่อให้ผู้สูงอายุและเยาวชนมาร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตเพื่อการเรียนรู้และการเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยใช้กิจกรรมงานฝีมือ ศิลปะ ดนตรีและกิจกรรมเคลื่อนไหว ซึ่งหลังการจัดกิจกรรม พบว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันที่ช่วยทำให้เกิดคุณค่าและเกิดความเข้าใจระหว่างวัย หรือในประเทศสิงคโปร์ Tham and Pussayapibul (2012) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย ซึ่งเปิดสมัครให้นักเรียนได้มาเป็นอาสาสมัครจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ดนตรี ศิลปะ งานฝีมือ เทคโนโลยี ซึ่งมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบช่วยกันทำงานหรือทำภารกิจร่วมกันกับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็กหรือเยาวชน พบว่า กิจกรรมศิลปะหรืองานฝีมือเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่นิยมและสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันได้ โดยกิจกรรมเชิงศิลปะสามารถสร้างคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อผู้ร่วมกิจกรรมโดยจิตวิญญาณ อัครกุล (2561) ได้สรุปประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1. ด้านทัศนคติ 2. ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต 3. ด้านทักษะความรู้ และ 4. ด้านพฤติกรรม

1. ด้านทัศนคติ พบว่า ภายหลังจากทำกิจกรรมปฏิบัติร่วมกันระหว่างเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ ทำให้เกิดทัศนคติเชิงบวกในการทำงานร่วมกันเพิ่มสูงขึ้น เด็กเกิดความเคารพ ความเข้าอกเข้าใจในผู้สูงอายุ โดย Lynott and Merola (2007) กล่าวว่า เด็กและเยาวชนชื่นชมผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น และตระหนักเรื่องการเหยียดอายุมากขึ้น และที่สำคัญ คือ กิจกรรมศิลปะจะทำให้ผู้สูงวัยเกิดการปลูกฝังความรู้สึกภาคภูมิใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้วยการได้รับประสบการณ์จากการทำงานที่หลากหลาย (Lauren, 2020)

2. ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต จากผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมจะมีความสุขที่ได้เรียนรู้ร่วมกับเด็ก ๆ เปิดโอกาสให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ พูดคุยสื่อสารกับผู้อื่นรอบตัว และยังลดการอ้างว้าง โดดเดี่ยวจากการที่มีเยาวชนเข้ามาปฏิบัติร่วมด้วย (Tham and Pussayapibul, 2012)

3. ด้านทักษะความรู้ พบว่า การจัดกิจกรรมศิลปะร่วมกันระหว่างวัยทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทักษะ ความรู้ใหม่ ๆ รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีผ่านการปฏิบัติจริงร่วมกัน (Tam, 2014) สอดคล้องกับ

Lauren (2020) กล่าวว่า กิจกรรมจะเป็นตัวเปิดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีของผู้สูงอายุโดยการทำงานร่วมกับเด็กและเยาวชน

4. ด้านพฤติกรรม การทำกิจกรรมกับคนต่างวัยจะช่วยเปิดโลกทัศน์ของเด็ก และช่วยลดเวลาที่เด็กอยู่กับหน้าจอโทรทัศน์หรือจอคอมพิวเตอร์มากขึ้น (Galbraith et al., 2015) โดยผลการศึกษาของ Femia et al. (2008) พบว่า เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย มีระดับความเห็นอกเห็นใจ การยอมรับทางสังคม มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรม

นอกจากนี้การออกแบบกิจกรรมศิลปะระหว่างวัยควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากคนในแต่ละช่วงวัยจะมีข้อจำกัดและความแตกต่างกันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น ความสามารถ ความสนใจ ความสมบูรณ์ของร่างกาย เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมจึงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2537) เป็นแนวทางในการคัดเลือกสื่อ วัสดุ รูปแบบกระบวนการที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการ ใช้งาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. กระบวนการออกแบบชุดกิจกรรม

ผู้เขียนได้นำจุดเด่นของทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ ประกอบกับผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมเพื่อชุมชน นำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ออกแบบชุดกิจกรรมศิลปะเชิงนวัตกรรมแบบผสมผสาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และสานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย โดยใช้รูปแบบหลักการ “3 SARN Art Activity Model” เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการออกแบบชุดกิจกรรมสำหรับชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ สามารถนำเสนอกระบวนการออกแบบชุดกิจกรรม ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 หลักการ 3SARN Art Activity Model
(ที่มา: ผู้เขียน)

กระบวนการพื้นฐานจะเริ่มต้นจากการออกแบบกิจกรรมที่มาจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้มีรูปแบบที่ดึงดูด น่าสนใจ ทั้งในด้านของสื่อและขั้นตอนการปฏิบัติ เน้นส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ สามารถเรียนรู้เข้าใจได้ง่ายและปฏิบัติได้ด้วยตนเอง แม้ว่าอาจจะไม่มีพื้นฐานด้านการจักสานมาก่อน ถัดมาคือด้านเนื้อหาเรื่องราว โดยศึกษาจากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อคัดเลือกอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของพื้นที่นำมาใช้ในการต่อยอดสร้างเรื่องราว (Storytelling) ให้เกิดความน่าสนใจและสร้างความแตกต่าง จากนั้นพิจารณาด้านองค์ประกอบของชุดกิจกรรมที่ควรคำนึง

ถึงในการออกแบบ โดยองค์ความรู้ทั้งสามด้าน คือ รูปแบบกิจกรรม เนื้อหาเรื่องราว และองค์ประกอบชุดกิจกรรม ได้นำมาสู่การออกแบบพัฒนาชุดกิจกรรมที่ส่งผลกระทบเชิงบวกกับมิติต่าง ๆ ในรูปแบบ 3 สาน (3 SARN) ดังนี้ 1. สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย จากกิจกรรมที่ช่วยสร้างคุณค่าทางใจและลดช่องว่างระหว่างวัยผ่านการทำงานร่วมกัน 2. สานต่อภูมิปัญญาชุมชน จากการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาต่อยอดสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าในรูปแบบชุดกิจกรรมสานสร้างสรรค์จากวัสดุธรรมชาติ และ 3. สานเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชุมชนอย่างลึกซึ้งผ่านการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับชุมชน จนนำไปสู่การสร้างประสบการณ์และเห็นคุณค่าในการท่องเที่ยวต่อไป จะเห็นได้ว่ารูปแบบกิจกรรม 3 SARN Art Activity Model สามารถสร้างคุณค่าได้ในหลากหลายมิติ เป็นชุดกิจกรรมปฏิบัติที่มีลักษณะผสมผสาน สามารถนำไปปรับใช้ได้ในพื้นที่ชุมชนหรือแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออนไซต์ ซึ่งผู้เขียนได้นำรูปแบบกระบวนการนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาชุดกิจกรรมในครั้งนี้

6. ต้นแบบชุดกิจกรรมสานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย ชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์

จากความโดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์ จังหวัดสมุทรสงคราม ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัสดุหรือทรัพยากรในท้องถิ่น นับว่ามีศักยภาพที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การท่องเที่ยววิถีชุมชนได้ จึงนำมาสู่การคิดค้นต้นแบบชุดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์จากวัสดุในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับรูปแบบหลักการ 3 SARN Art Activity Model สามารถนำเสนอรายละเอียดต้นแบบชุดกิจกรรม ดังต่อไปนี้

ชุดกิจกรรมพัฒนามาจากภูมิปัญญาการสานใบมะพร้าวในชุมชน ซึ่งนำมาปรับรูปแบบกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยตนเอง สามารถใช้เป็นกิจกรรมเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และเกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาร่วมกับชุมชน ชุดกิจกรรมออกแบบให้สามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ง่าย แบ่งเป็นระดับพื้นฐาน ปานกลาง และสูง เหมาะกับช่วงวัยต่าง ๆ โดยมีลักษณะเป็นชุด Kit ที่ภายในจะประกอบด้วยกิจกรรมปฏิบัติ 3 รูปแบบ ประกอบกับสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และรูปแบบออนไลน์ มีระยะเวลาในการปฏิบัติประมาณ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง โดยชุดกิจกรรม 1 ชุดสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ 2-3 คน หรือสามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

ภาพที่ 2 ชุดกิจกรรมต้นแบบ
(ที่มา: ผู้เขียน)

รายละเอียดชุดกิจกรรม ประกอบด้วย 1. ชุดกิจกรรมปฏิบัติพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 3 รูปแบบ ดังนี้ 1.1 ชุดสานสายห้อยจิกทะเลมวงคล 1.2 ชุดสานโปสการ์ดปลาทุกรัก 1.3 ชุดสานห่อน้ำตาลปึกปึก ชุดกิจกรรมทั้ง 3 รูปแบบนี้ เป็นทางเลือกให้ผู้ใช้งานสามารถเลือกกิจกรรมที่ตนเองสนใจจะปฏิบัติร่วมกับเพื่อน คนในครอบครัว หรือคู่รักได้ ซึ่งหากต้องการสั่งซื้อสามารถซื้อได้ทั้ง 3 รูปแบบ หรือเลือกซื้อเฉพาะรูปแบบที่ต้องการได้ และ 2. สื่อการเรียนรู้ภายในชุดกิจกรรม ประกอบด้วย 2.1 คู่มือประกอบการปฏิบัติ 2.2 แผนที่เส้นทางการเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถ สแกน AR เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้ 2.3 เว็บไซต์สำหรับการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์ชุมชน

ภาพที่ 3 สื่อการเรียนรู้ในชุดกิจกรรม
(ที่มา: ผู้เขียน)

ภายในชุด Kit จะมีกิจกรรมสานใบมะพร้าว 3 รูปแบบให้เลือกปฏิบัติ สามารถเลือกได้ว่าจะใช้ใบมะพร้าวแบบสด (สีเขียว) หรือแบบแห้ง (สีน้ำตาล) กิจกรรมในแต่ละรูปแบบสามารถทำงานร่วมกันได้ในทุกช่วงวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชนกับผู้สูงอายุ คนในครอบครัว คู่รัก หรือเพื่อนร่วมงาน ชิ้นงานถูกออกแบบให้สามารถทำได้ง่าย รวดเร็วและมีรูปแบบที่ทันสมัย สามารถใช้เป็นของที่ระลึก ของแทนใจ หรือนำไปประยุกต์ใช้งานต่อได้ นอกจากนี้ วัสดุที่นำมาทำเป็นวัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชนสามารถผลิตจำหน่ายซ้ำได้เองภายในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างยั่งยืน (Sustainable Design) นอกจากนี้ กิจกรรมสานในแต่ละรูปแบบได้ถูกออกแบบให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ และแตกต่างไปจากการสานของสถานที่อื่น ๆ โดยการสร้างเรื่องราว (Storytelling) ให้กับกิจกรรม เน้นการเชื่อมโยงวิถีชีวิต เรื่องราว ความเชื่อ หรือทรัพยากรที่โดดเด่นในพื้นที่นำมาผูกเรื่องราวเพื่อสร้างจุดขายให้กับผลงาน

ชุดกิจกรรมสานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่วงว่างระหว่างวัย มีกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมหลัก ๆ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เรียนรู้ (Learning) ขั้นที่ 2 ลงมือทำ (Doing) และขั้นที่ 3 สั่งซื้อ (Shopping) กระบวนการที่กล่าวมาเป็นการลำดับขั้นตอนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ปฏิบัติได้เริ่มต้นทำความเข้าใจและซึมซับ ข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ของชุมชนตลอดจนวิธีการปฏิบัติ ก่อนนำไปสู่การปฏิบัติงานจริงและการสั่งซื้อในเชิงพาณิชย์ต่อไป โดยสามารถนำเสนอรายละเอียดกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมผ่านแผนภาพ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แผนภาพกระบวนการปฏิบัติกิจกรรม
(ที่มา: ผู้เขียน)

ขั้นตอนที่ 1 เรียนรู้ (Learning) ในขั้นตอนนี้จะเน้นส่งเสริมให้ผู้ใช้งานหรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องราวของชุมชน สามารถเข้าถึงวิถีชีวิตของชาวสวนมะพร้าวริมคลอง ตลอดจนข้อมูลของฐานกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็น คู่มือการใช้งานหรือแผนที่เส้นทางการเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถแสกน AR เพื่อศึกษาข้อมูล และสามารถเชื่อมโยงสู่เว็บไซต์ออนไลน์ได้ ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจก่อนที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน

ขั้นตอนที่ 2 ลงมือทำ (Doing) เป็นขั้นสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งจะมีรูปแบบให้เลือก 3 รูปแบบ คือ 1. ชุดสาธิตทะเลมด 2. ชุดสาธิตโปสเตอร์ปลาทุกรัก 3. ชุดสาธิตหอน้ำตาลปึกปึก กิจกรรมทั้ง 3 นี้จะส่งเสริมการสร้างเวลาแห่งความสุขในการทำงานร่วมกัน โดยผลงานสามารถนำไปเป็นของที่ระลึกหรือของแทนใจสำหรับเพื่อน คู่รัก หรือคนในครอบครัวได้ เพราะมากกว่าประโยชน์ใช้สอยคือคุณค่าทางจิตใจที่จะได้รับ

ขั้นตอนที่ 3 สั่งซื้อ (Shopping) หลังสร้างสรรค์ผลงานเรียบร้อยแล้ว หากต้องการสนับสนุนซื้อชุดกิจกรรมสามารถติดต่อหรือสั่งซื้อได้จากชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์โดยตรง นอกจากนี้หากไม่ได้ลงไปชุมชนก็สามารถสั่งซื้อผ่านทางเว็บไซต์หรือเว็บเพจของชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติด้วยตนเองได้ที่บ้านเช่นกัน ซึ่งตอบโจทย์การเรียนรู้และการท่องเที่ยวในยุควิถีใหม่ได้อย่างยั่งยืน

7. บทสรุป

งานจักสานเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา อีกทั้งเป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างผสมกลมกลืน (บุญเรือง สมประจบ, 2556) โดยชุมชนบ้านริมคลอง โฮมสเตย์มีฐานการเรียนรู้จักสานที่นำวัสดุในท้องถิ่นอย่างใบมะพร้าวมาต่อยอดจัดกิจกรรมสานในพื้นที่ ทั้งนี้ งานจักสานหรืองานฝีมือ สามารถช่วยสร้างสามัคคีและปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นได้ (วีรวัฒน์ กังวานนวกุล, 2561) การพัฒนาชุดกิจกรรมฐานใบมะพร้าว สานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย มีกระบวนการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น ชื่นชมผลงาน หรือเกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ การพัฒนาชุดกิจกรรมที่ใช้ฐานองค์ความรู้ในชุมชนเป็นการร้อยเรียงเรื่องราวชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ The 3S Principles ซึ่งประกอบด้วย 1. Stories (เรื่องราว) 2. Senses (อรรถรส) และ 3. Sophistication (ลีลา) (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว

อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2562) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาชุดกิจกรรมที่ถูกออกแบบมาจากเรื่องราว วิถีชีวิตและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน จากนั้นนำมาร้อยเรียงให้ได้บรรลุผลโดยการออกแบบเป็นชุดกิจกรรมศิลปะปฏิบัติที่สามารถทำร่วมกับคนในชุมชน ได้สัมผัสสัมผัสอุปการณ์จริงผ่านการทำกิจกรรม และสามารถนำไปต่อยอดเป็นของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน เกิดการสร้างรายได้และช่วยประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยววิถีชุมชน ทั้งนี้ การนำทุนวัฒนธรรมมาใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ควรมีการนำมา “ประยุกต์ใช้” มิใช่การนำมาใช้แบบตรง ๆ แบบดั้งเดิม หรือการใช้แบบอนุรักษ์ ซึ่งยากต่อการนำมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน (กรมอุตสาหกรรม, 2559) สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมฐานใบมะพร้าวฐานสัมพันธ์ช่องว่างระหว่างวัย ที่นำทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาประยุกต์ใช้ออกแบบชุดกิจกรรมฐานในรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดคุณค่าในมิติด้านการสานต่อภูมิปัญญา สานสัมพันธ์ และสานเส้นทางการท่องเที่ยว จึงนับได้ว่าเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรมที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจสร้างสรรค์สำหรับชุมชน

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). *ข้อเสนอ BCG in action: The new sustainable growth engine โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). https://www.nstda.or.th/home/wp-content/uploads/2020/03/images_file-pdf_20200306-bcg-in-action.pdf
- จิตติกาญจน์ อัครกุล. (2561). การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก: รูปแบบและผลลัพธ์ของหลักสูตร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 11(1), 226-242.
- ธีติ พงษ์อุดม. (2560). *การพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ในงานศิลปหัตถกรรมภาคใต้สำหรับเยาวชน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บ้านริมคลองโฮมสเตย์. (2557). บ้านริมคลอง. <http://www.baanrimklong.net/th/>
- บุญเรือง สมประสบ. (2556). หัตถกรรมจักสาน: การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตโดยการมีส่วนร่วมชุมชน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 4(1), 2-23.
- ปานฉัตร์ อินทร์คง. (2560). *การออกแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม*. อันลิมิต.
- วาสนา พรหมสุรินทร์. (2540). *การสร้างชุดการสอนโดยวิธีวิเคราะห์ระบบเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิทยา วาโย, อภิรติ เจริญกุล, ฉัตรสุตา กานกายนันต์, และจรรยา คนใหญ่. (2563). การเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19: แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9*, 14(34), 285-298.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2542). *ทัศนศิลป์สมัยใหม่*. ต้นอ่อน แกรมมี่.
- วีรวัฒน์ กังวานนวกุล. (2561). *งานจักสานสร้างสมาธิและบริหารกล้ามเนื้อ*. ไทยโพสต์. <https://www.thaipost.net/main/detail/17799>
- สกวาร์ตน์ บุญวรรณ, เกตติวา บุญปรากร, และวันชัย ธรรมสังการ. (2561). การโยกย้ายติดกับการกลายเป็นสินค้าในมิติการท่องเที่ยวของสังคมไทย. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 13(39), 1-14.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). *ต่างวัยต่างความคิด ปรับสำนึกเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย*. ThaiHealth Resource Center. <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/article/‘ต่างวัยต่างความคิด-ปรับสำนึกเพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย’>
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดสมุทรสงคราม*. <https://www.opsmoac.go.th/samutsongkhram-dwl-files-442791791826> สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2563). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ BCG*. https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/bcg-by-nstda/

- สุชาดา คุ่มสลุด และน้ำผึ้ง ไชว์พันธุ์. (2563). อัตลักษณ์ชุมชนที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์. *วารสารบริหารธุรกิจและภาษา*, 8(1), 17-27.
- สุชาติ อิมสำราญ, สรिता เจือศรีกุล, และปทุมมา บำเพ็ญทาน. (2564). แนวทางพัฒนาชุดกิจกรรมเรียนรู้การประดิษฐ์โคมมะเต้า “Khom Craft” สำหรับศูนย์การเรียนรู้บ้านโคกคำ จังหวัดน่าน. *วารสารศิลปพีระศรี*, 9(2), 44-68.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2562). *Creating creative tourism toolkit* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บัณฑิต.
- Galbraith, B., Larkin, H., Moorhouse, A., & Oomen, T. (2015). Intergenerational programs for persons with dementia: A scoping review. *Journal of Gerontological Social Work*, 58(4), 357-378.
- Lauren, A. (2020). *The benefits of intergenerational arts-based experiences for older adults: A review of the literature*. DigitalCommons@Lesley. https://digitalcommons.lesley.edu/expressive_theses/359
- Lynott, P. P., & Merola, P. R. (2007). Improving the attitudes of 4th graders toward older people through multidimensional intergenerational program. *Educational Gerontology*, 33, 63–74
- Paglia, K. (2017). *Art through the ages: Intergenerational programming improves community life*. HuffPost. https://www.huffpost.com/entry/art-through-the-ages-inte_b_1554578
- Sugi, K. (2009). Introducing effective intergenerational programs in age-integrated facilities at Kotoen. *Journal of Intergenerational Relationships*, 7(1), 40-44.
- Tham, L., & Pussayapibul, N. (2012). An intergenerational learning program in Singapore. *Journal of Intergenerational Relationships*, 10(1), 86-92.
- Yang, P. (2013). Revitalizing roles of older adult citizens: Successful stories of project history alive. *Ageing International*, 38, 137–148.